

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حفاظت معمارانه

تأليف

ایلین ارباسلی

ترجمه

دکتر پیروز حناچی

مهندس مرضیه آزاد ارمکی

مهندس یلدا شاه تیموری

www.ketab.ir

شماره مسلسل ۸۰۰۸

شماره انتشار ۳۵۱۱

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: اورباسلی، آیلین، ۱۹۶۸ م.
عنوان و نام پدیدآور	: Orbasli, Aylin حفاظت معماری، تألیف آیلین اورباسلی؛ ترجمه پرویز حناچی، مرضیه آزادارمکی، یلدا شاه تیموری
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۵ ص: مصور.
فروست	: دانشگاه تهران: ۳۵۱۱.
شابک	: 978-964-03-6604-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: عنوان اصلی: Architectural Conservation: Principles and Practice. c2008.
موضوع	: معماری - نگهداری و مرمت
شناسه افزوده	: حناچی، پرویز، ۱۳۴۲ - مترجم
شناسه افزوده	: آزادارمکی، مرضیه، مترجم
شناسه افزوده	: شاه تیموری، یلدا، ۱۳۶۲ - مترجم
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران - مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: NA ۱۰۵ (الف) ۱۳۹۳
رده‌بندی دیویی	: ۷۳-۱۲۸۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۴۶۶۶۹۷

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

عنوان: حفاظت معماری

تألیف: آیلین اورباسلی

ترجمه: دکتر پرویز حناچی مهندس مرضیه آزادارمکی مهندس یلدا شاه تیموری

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجمان است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۱۴۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

بخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

ISBN 978-964-03-6604-2

9 789640 366042

فهرست مطالب

د	مقدمه مترجمان
ر	مقدمه نویسندگان

بخش اول: نظریه و اصول

۳	فصل اول: مقدمه
۳	حفاظت معمارانه چیست؟
۳	چرا حفاظت؟
۶	حفاظت معمارانه
۷	حفاظت به عنوان یک تخصص
۹	نقش‌های تخصصی در حفاظت بنا
۱۰	مهارت‌های هنرهای دستی
۱۱	مطالعات در حفاظت بنا
۱۲	اعتبارگذاری حرفه‌ای
۱۲	کار بین‌المللی
۱۳	ساختار کتاب

فصل دوم: زمینه تاریخی و بین‌المللی حفاظت

۱۵	زمینه تاریخی
۱۵	معانی نمادین و نستالژیک از یادمان‌های تاریخی
۱۷	«مرمت» در سده نوزدهم
۱۷	در جست و جوی اصالت
۲۰	حفاظت در سده بیستم
۲۰	میراث مصنوع نمادی از هویت ملی
۲۱	منشورهای بین‌المللی حفاظت
۲۳	چشم‌انداز غیرغربی
۲۵	جنبش حفاظت شهری
۲۷	یونسکو و کنواسیون میراث جهانی
۲۸	جابه‌جایی تمرکز

۲۹.....	بازآفرینی مبتنی بر حفاظت
۲۹.....	میراث صنعتی
۳۱.....	میراث سده بیستم
۳۳.....	منظرهای فرهنگی
۳۴.....	میراث معنوی (غیرمادی)
۳۶.....	رویکردهای یکپارچه
۳۷.....	خلاصه و نتیجه‌گیری

فصل سوم: چارچوب نظری و اصول حفاظتی..... ۳۹

۴۰.....	ارزش‌ها و تعریف
۴۰.....	دیدگاه مبتنی بر ارزش‌ها
۴۹.....	اصطلاحات و تعاریف
۵۴.....	اصول، فلسفه و دستورالعمل
۵۵.....	اخلاق در حفاظت
۵۶.....	اصول حفاظت
۶۹.....	خلاصه و نتیجه‌گیری

فصل چهارم: قانون‌گذاری، سیاست و دستورالعمل..... ۷۱

۷۲.....	تصمیم‌گیری در حفاظت
۷۲.....	سطح بین‌المللی
۷۳.....	سطح ملی
۷۵.....	سطح محلی
۷۶.....	ارگان‌های غیردولتی و انجمن‌های ارائه‌دهنده تسهیلات به منظور مطلوبیت مکان
۷۷.....	بخش خصوصی و صاحبان املاک
۷۹.....	مشارکت عمومی
۸۰.....	حمایت قانونی
۸۱.....	سایت‌های باستان‌شناسی و یادمان‌های باستانی
۸۳.....	یادمان‌ها و بناهای دارای اهمیت معماری و تاریخی
۸۸.....	انتخاب مبتنی بر محوطه (محوطه‌های حفاظتی)
۹۲.....	باغ‌های تاریخی و چشم‌اندازها

۹۴..... شکل‌های دیگر نظارت و قانون‌هایی که بر بناهای تاریخی اثرگذارند

۹۵..... خلاصه و نتیجه‌گیری

بخش دوم: اصول در اجرا

۹۹..... فصل پنجم: مدیریت حفاظتی

۹۹..... بررسی و تحلیل

۹۹..... فهم

۱۰۲..... پژوهش

۱۰۳..... بررسی

۱۰۵..... تحقیقات تخصصی

۱۰۶..... مدیریت اطلاعات

۱۰۷..... انجام و ارزیابی طرح‌های پیشنهادی

۱۰۷..... برنامه‌های مدیریت حفاظت

۱۰۹..... ارزیابی اثرات

۱۱۲..... اجرای پروژه

۱۱۲..... اعتبارات مالی حفاظت

۱۱۴..... قراردادهای ساخت به منظور حفاظت

۱۱۴..... اجرا در سایت

۱۱۶..... مدیریت املاک تاریخی

۱۱۶..... برنامه نگهداری

۱۱۸..... ارزیابی خطر و آمادگی

۱۱۹..... مدیریت دسترسی

۱۲۱..... خلاصه و نتیجه‌گیری

۱۲۳..... فصل ششم: علت‌های پوسیدگی، خدمات زیست‌محیطی و سازه‌ها در حفاظت

۱۲۳..... علت‌های پوسیدگی

۱۲۴..... عوامل اقلیمی

۱۲۶..... عوامل بیولوژیکی و گیاه‌شناسی

۱۲۸..... بلایای طبیعی

۱۳۰	عوامل انسانی
۱۳۳	مدیریت شرایط محیطی در بناهای تاریخی
۱۳۵	طراحی برای تعیین محل سرویس‌ها در بناهای تاریخی
۱۳۶	گرمایش و سرمایش
۱۳۸	بهبود کارکرد محیطی
۱۳۹	روشنایی بناهای تاریخی
۱۴۲	حفاظت در مقابل آتش‌سوزی
۱۴۴	حفاظت سازه‌ای
۱۴۴	شکست سازه‌ای
۱۴۵	فهم و تحلیل سازه‌ها
۱۴۷	تعمیر و حفاظت از سازه‌های تاریخی
۱۵۰	خلاصه و نتیجه‌گیری

۱۵۱	فصل هفتم: حفاظت مصالح
۱۵۳	سازه‌های خاکی
۱۵۳	ساختمان خاکی
۱۵۶	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۵۶	اصول و فنون تعمیر
۱۵۸	کاه‌گل
۱۵۸	کاه‌گل کردن
۱۵۹	علت‌های پوسیدگی
۱۵۹	اصول و فنون تعمیر
۱۶۰	چوب
۱۶۰	ساختمان چوبی
۱۶۳	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۶۴	اصول و فنون تعمیر
۱۶۸	سنگ
۱۶۸	ساختمان سنگی
۱۷۰	علت‌های پوسیدگی و فرسایش

۱۷۱	اصول و فنون تعمیر
۱۷۶	آجرها و کاشی‌های باهرسی
۱۷۶	ساختمان آجری
۱۷۷	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۷۷	اصول و فنون تعمیر
۱۸۱	کاشی، کاشی سرامیکی و سفال
۱۸۱	کاشی کاری، سرامیک و سفال در ساختمان
۱۸۱	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۸۳	اصول و فنون تعمیر
۱۸۴	فلزات سازه‌ای
۱۸۴	کاربرد سازه‌ای فلزات در ساختمان‌ها
۱۸۶	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۸۶	اصول و فنون تعمیر
۱۸۷	ورقه‌های فلزی
۱۸۷	ورقه‌های فلزی در ساختمان
۱۸۸	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۸۹	اصول و فنون تعمیر
۱۹۰	شیشه
۱۹۱	گچ کاری‌ها، آندودها و ملات‌ها
۱۹۱	گچ کاری‌ها، آندودها و ملات‌ها در ساختمان
۱۹۳	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۹۳	اصول و فنون تعمیر
۱۹۴	بتن
۱۹۴	ساختمان بتنی
۱۹۴	علت‌های پوسیدگی و فرسایش
۱۹۵	اصول و فنون تعمیر
۱۹۶	پلاستیک و رزین‌ها
۱۹۷	نازک کاری
۱۹۷	مصالح مورد استفاده برای آندودها و نازک کاری‌ها

۱۹۸	اصول و فنون حفاظت
۲۰۱	پاک کردن سطوح
۲۰۳	خلاصه و نتیجه گیری

فصل هشتم: بازآفرینی، استفاده مجدد و طراحی در محیط تاریخی

۲۰۵	بازآفرینی شهری
۲۰۵	بازآفرینی مبتنی بر حفاظت
۲۰۸	حفاظت شهری
۲۱۲	امکان پذیری اقتصادی
۲۱۵	استفاده مجدد سازگار
۲۱۸	طراحی در محیط تاریخی
۲۱۹	مفهوم منظر شهری
۲۲۱	مداخلات معمارانه
۲۲۸	خلاصه و نتیجه گیری

نتیجه گیری: حفاظت در آینده

۲۳۹	واژه نامه
۲۳۳	کتاب شناسی
۲۳۷	

مقدمه مترجمان

حفاظت معمارانه روندی را توصیف می‌کند که در آن، در مصالح، یکپارچگی در طراحی و یکپارچگی تاریخی میراث مصنوع به واسطه مداخلات برنامه‌ریزی شده طولانی‌تر گشته و روند فرسایش آن به تأخیر می‌افتد. در این میان تصمیم‌گیری در مورد زمان و چگونگی مداخلات در این فرآیند بسیار مهم است. این تصمیم‌گیری براساس ارزش‌هایی است که به طور معمول ترکیبی از ارزش‌های هنری، نوشتاری و اطلاعاتی می‌باشد. در برخی موارد تصمیم به عدم مداخله شاید مناسب‌ترین انتخاب باشد.

حفاظت معمارانه به مسائلی از قبیل طولانی‌تر کردن زندگی و یکپارچگی خصوصیات معمارانه می‌پردازد، خصوصیات از قبیل شکل و سبک، مواد و مصالح تشکیل‌دهنده مانند سنگ، آجر، شیشه، فاز و چوب. از این رو این مفهوم اشاره دارد به «استفاده همزمان از علم، هنر، مهارت‌های دستی و فناوری به عنوان ابزاری برای حفظ و نگهداری» و یکارگیری رشته‌های دیگری مانند حفاظت زیست‌محیطی و حفاظت هنری. علاوه بر این حفاظت معمارانه به مسائل مرتبط با شناسایی، سیاست، قوانین و حمایت، در ارتباط با محیط فرهنگی و مصنوع، نیز اشاره دارد. حفاظت معمارانه مفهوم گسترده‌ای است که می‌داند جامعه دارای مکانیزم‌هایی برای شناسایی و ارزش نهادن به منابع فرهنگی تاریخی، ایجاد قوانین حمایتی از این منابع، و توسعه سیاست‌ها و برنامه‌های مدیریتی برای تفسیر، حمایت و آموزش و پرورش است. به طور کلی این فرآیند به عنوان یک جنبه تخصصی از یک سیستم برنامه‌ریزی جامعه عمل می‌کند.

کتاب حاضر در دو بخش نظری و عملی به ارائه اصولی می‌پردازد که به طور کلی در برگیرنده چيستی حفاظت معمارانه، زمینه‌های تاریخی و بین‌المللی حفاظت، ارائه قانون‌ها و سیاست‌های مرتبط با این موضوع، آسیب‌شناسی مصالح گوناگون با بررسی علت‌های فرسایش و بیان اصول و فنون تعمیر، و نیز مباحث مرتبط با استفاده مجدد می‌باشد و از این طریق پیوندی را میان مسائل نظری و عملی ایجاد می‌کند. از این رو توجه به این مباحث نظری و عملی و تلاش در پیاده‌سازی آنها در کشوری که سرشار از منابع غنی میراث فرهنگی تاریخی است می‌تواند راه‌گشای بسیاری از مسائل و مشکلات پیش رو در این زمینه باشد. امید است ترجمه این کتاب گام کوچکی در این مسیر طولانی باشد.

گروه مترجمان

شهریور ۱۳۹۳

مقدمه سازمان

وجود نزدیک به ۷۰ هزار هکتار بافت مسئله‌دار در شهرهای کشورمان و گسترش روزافزون آنها و مشکلات متعددی که در این‌گونه از محدوده‌های شهری وجود دارد، سبب شده است که نوسازی بافت‌های فرسوده جزء مهم‌ترین دغدغه‌های مدیران و برنامه‌ریزان کشورمان باشد. همچنین توجه به اهداف چشم‌انداز ایران در ۱۴۰۴ ه.ش و حفظ هویت اسلامی- ایرانی در بازآفرینی شهری، ضرورت اقدام برای رفع معضلات موجود در بافت‌های فرسوده شهری را دوچندان می‌کند. با وجود آنکه تجارب موجود را نمی‌توان عیناً در بستر و فرهنگ دیگری اجرا نمود؛ اما می‌توان برای تدقیق راهبردها و نیز آشنایی با ابزارها و روش‌ها و در راستای هم‌افزایی دانشی، از این تجارب بهره جست و در نتیجه به رفع معضلات بافت‌های فرسوده سرعت بخشید.

در این میان سازمان نوسازی شهر تهران که فعالیت خود را فراتر از بعد کالبدی نوسازی شهری تعریف نموده و اقدامات مختلفی را در راستای دستیابی به بازآفرینی جامع و برنامه‌ریزی مشارکتی انجام داده است، اهتمام جدی بر امور پژوهشی، ترجمه و نشر کتب تخصصی روز در حوزه بازآفرینی و برنامه‌ریزی مشارکتی را نیز در دستور کار خود قرار داده است؛ تا با بهره‌گیری از دانش متخصصان و صاحب‌نظران عرصه علمی و اجرایی، برای کمک به ارتقاء دانش موضوعی، نقش هرچند اندکی در پشتیبانی از فضای فکری نقش‌آفرینان این حوزه ایفا نماید.

نزدیک به دو دهه است که برنامه‌ریزی مشارکتی به جریان فکری رایج در عرصه ادبیات شهرسازی جهان تبدیل شده است. برنامه‌ریزان و مدیران شهری در کشور نیز پس از سال‌ها تجربه فعالیت طراحی و برنامه‌ریزی، به این نتیجه رسیده‌اند که تنها با تکیه بر ظرفیت‌های مالی و انسانی نیروهای شاغل در سازمان‌های دولتی و یا جامعه متخصص شهرساز و معمار نمی‌توان به اهداف مدنظر در برنامه‌ها و طرح‌ها دست پیدا کرد. یکی از حوزه‌هایی که این عدم موفقیت در رسیدن به اهداف به شدت در آن مشهود بوده و تاکنون درباره آن، سخنرانی‌ها و مقالات متعددی ارائه شده است، حوزه بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری است. این عدم موفقیت ناشی از دلایل متعددی است، از جمله این دلایل می‌توان به ۱- عدم انطباق چشم‌انداز و اهداف طرح و برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری با خواسته‌ها و انتظارات گروه‌های مختلف ذی‌نفع و ذی‌نفع در این بافت‌ها به ویژه مردمان ساکن در آنجا؛ ۲- ضعف دانش فنی و مهارت برنامه‌ریزان و مدیران شهری در این برنامه‌ها؛ ۳- مقاومت مردم در برابر اجرای طرح‌ها و برنامه‌های اجرا شده در محدوده بافت‌های فرسوده؛ ۴- کمبود منابع مالی و اقتصادی در راه پیشبرد برنامه‌ها، اشاره کرد. تاکنون از طریق رسانه‌های مختلف دیداری و شنیداری و همچنین انتشار کتب و مقالات متعدد بر لزوم توجه و جلب مشارکت گروه‌های مختلف ذی‌نفع و ذی‌نفع در برنامه‌ریزی- های شهری تأکید شد. نتیجه این فعالیت‌ها بدین مرحله رسید که همگی عناصر ساختار برنامه‌ریزی، بر اهمیت و لزوم وجود مشارکت مردمی به توافق رسیدند. اما قدم بعدی چگونگی اجرایی شدن فرآیندهای مشارکتی در روند تهیه برنامه‌ها و طرح‌های بهسازی و بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری بود. صحبت از مفید بودن و لازم‌الاجرا بودن فرآیندهای مشارکتی در حرف راحت است اما اجرایی شدن آن در مقام عمل کاری بس دشوار، زمان و هزینه بر است. در واقع مسئله اصلی این است که در فرآیند برنامه‌ریزی مشارکتی چگونه می‌توان نقش‌آفرینان -

اعم از بخش دولتی، عمومی و بخش خصوصی - را با توانایی‌ها، سلیقه‌ها و دامنه آگاهی‌های مختلف، دور میز مذاکره نشاند و از همه مهم‌تر اینکه چگونه می‌توان این گروه‌ها را برای رسیدن به چشم‌انداز، اهداف و راه‌حل‌های مشترک مسائل به توافق رساند. بنابراین لازم است بعد از حصول اعتقاد همگنی نقش‌آفرینان عرصه برنامه‌ریزی و طراحی شهری به مشارکت در فرآیند برنامه‌ریزی، چگونگی اجرایی شدن آن نیز مورد توجه قرار گیرد.

کتاب حاضر از جمله مهم‌ترین آثار نوشتاری در این زمینه است که از سوی مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد - به‌عنوان یک نهاد معتبر بین‌المللی - تهیه و ارائه شده است. رویکرد اصلی این اثر توجه همزمان به بعد نظری و عملی فرآیند مشارکت است؛ زیرا علاوه بر مبانی نظری و ادبیات تئوریک مطرح در این حوزه، مجموعه تجارب مفیدی از کشورهای مختلف اروپای غربی و آمریکای شمالی از سوی گروه محقق ارائه شده است که می‌تواند ایده‌های خلاقانه‌ای برای خواننده محترم به ارمغان آورد.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از سرکار خانم بهمن‌پور به‌عنوان یکی از افراد صاحب‌نظر در حوزه علوم اجتماعی و برنامه‌ریزی مشارکتی برای ترجمه این اثر ارزشمند، قدردانی و تشکر به عمل آوریم. امید است که این کتاب بتواند راهنمای مناسبی برای محققان، مدیران و برنامه‌ریزان حوزه شهری به ویژه بازآفرینی بافت‌های فرسوده جهت در نظر گرفتن رویکردی همه‌جانبه و منسجم برای رفع و یا کاهش مسائل این بافت‌های مسئله‌دار شهری باشد.

و من ... توفیق

عبادالله فتح‌اللهی

مدیرعامل سازمان نوسازی شهر تهران

www.ketabchi.com